

ԹԱՐԳՄԱՆԶԱՅ ՅՈՒԱՑՈՒՄՆԵՐՈՒ ԱՌԱՐԿԱՅԱԿԱՆ ԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆԸ

Թարգմանիչները մեռած են, բայց երբեք չեն կորած: Անոնք իրենց Փրկչին հաւատքի բունովը կը ննջեն մինչեւ «մեռելոց յարութիւն»: Անոնք կը յիշուին ո՛չ միայն որպէս իմաստասէր եւ մտաւորական բանաստեղծներ, այլ թարգմանիչները Աստուածաշո՛ւնչ Մատեանին:

Մայր հայրենիքի մէջ ես ականատեսս վկան եղայ այդ համեստ, սակայն տիտան թարգմանիչներուն: Անոնց նուիրակա՛ն եւ անձնուրացօրէն ցանած հունտերը 1500 տարիներ առաջ տակաւին կը ծաղկին ու կը պտղաբերին: Անոնց աշխատանքը ի գուր չէ անցած: Անոնց ֆրտիմն ու յոգնութիւնը, նուիրումն ու գոհողութիւնը ապարդիւն չեն եղած: Այլ՝ անոնք դարձած են դարբիններ՝ Հայ նկարագրին եւ կերտողները Հայ ազգութեան, Աստուածաշունչ՝ Մատեանի Թագուհի՝ թարգմանութեամբ:

72 տարի Համայնավար անաստուածութիւնը եւ աստուածամե՛րժ «փրփականտ»ը իր պողպատեայ հրասայլերով, չի կրցան բնաջնջել համեստ թարգմանիչներու եղեգնեայ գրիչներու աստուածածոր էջերը: Որովհետեւ թարգմանիչներու եղեգնագրիչներու մէջէն կը ժայթքէին աստուածայայտ Սէ՛ր, ՈՂՈՐՄՈՒԹԻՒՆ եւ ԿԵԱՆՔ, իսկ պողպատէ նրասայլերու մէջէն՝ ատելութիւն, վրէժ եւ մահ: Թարգմանչաց հոյլը մեծ համբերութեամբ դարբնեց Հայաստան աշխարհի յարութեան գաղափարը եւ գայն վարակեց իր հաւատքով:

Ս. Գրոց Թարգմանիչները Աւետարանին լոյսը աշտանակի վրայ դրին եւ Անոր

լուսաւորութիւնովը հեթանոսութեան խաւարը փարատեցաւ: Աստուածաշունչի թարգմանութեամբ, Հայը կարծես թէ նոր քրիստոնեայ կ'ըլլար. այս անգամ, թափանցելով կրօնական ու բարոյական այն մեծ խորհուրդին որ Քրիստո՛ս կը յորջորջուի: Ազգերու կեանքին մէջ կան թուականներ, որոնք ոչ միայն նակատագրական դեր մը կ'ունենան, այլ եւ կը վնոճեն ժողովուրդներու եւ ազգերու գոյութեան իրաւունքը կամ մահը: Հայկական Ոսկեդարը սկսաւ Աստուածաշունչի թարգմանութեամբ ու Հայ ժողովուրդի փառափառ կեանքը գորացաւ ու դարձաւ հաւաքական եւ ազգային միասնականութիւն:

Համայնավար ֆարոգչութիւնն ու կրօնական հալածանքը կրնան իրենց վնասները ունենալ, սակայն ամենակալ Աստուած, այդ հալածանքը գործածեց նաեւ մաքրելու Սուրբ Եկեղեցւոյ մէջ գտնուած կեղծ ու անպտուղ ճիւղերը...: Կեղծը, արուեստականը եւ շինծուն կրնան գոյատեւել ազատութեան մէջ այնպէս ինչպէս կը տեսնենք Արեւմտեան երկիրներու մէջ: Սակայն հալածանքի ներքեւ կը գոյատեւեն միայն իրականը, կոչում ունեցողը եւ անձնանուէ՛ր Քրիստոնեան:

Ներկայ Հայաստան աշխարհը կրնայ անգէտ ըլլալ կրօնի մասին, բայց ո՛չ երբեք անհաւատ: Առաւօտ մը հանրային պարտէզ պտոյտի գացի տեսնելու ու վայելելու պապերուս պաշտպանած այն հողը որ ի՛մ ալ ժառանգութիւնն է: Յանկարծ արեւի շողերուն մէջէն տեսայ լուսափայլ մարմարակերտ հսկայ արձանը արուեստագէտ Սարեանին: Մօտեցայ այդ

ճանաչագեղ հսկայ արձանին ու կարդացի անոր կատարած հերոսությունը: Սարեանի հերոսությունը չի գործուեցաւ հրազէնի մը փամփուշտով կամ բնդանոթի մը վառոթով, այլ համեստ նկարիչի մը նկուն վրձինով: Հպարտանքի յուզումով երբ կը դիտէի հանճարեղ արուեստագէտը, յուզումնական հոգիս ուզեց լուսանկարուիլ ոչ թէ քարացած արուեստագէտին հետ, այլ քարը խօսեցնող ու պատառին կեանք տուող Հայո՛ւ մը հետ, որ կեանքը նուիրած էր քարոզչութեան, ոչ թէ խօսքով, այլ վրձինի ու ներկի հարուածներով: Ան կը ներկայացնէր գեղեցիկը ու ճշմարիտը, քարին ու յաւիտենականը:

Սոյն մտածումներուս մէջ տեսայ երկու անձեր որոնք քիչ մը հեռուն նստած կը խօսէին: Մօտեցայ իրենց ու խնդրեցի որ զիս լուսանկարեն կեանքն ու ապրումը սիրող արուեստագէտին հետ: Այս գոյգ մը երաժիշտ երիտասարդները հարցուցին ինձի թէ ուրկէ՞ եմ: Պատասխանեցի թէ Գանատայէն կու գամ: Հարցուցին թէ ի՞նչ գործ կ'ընեմ. ըսի իրենց թէ գրող մըն եմ: Երբ իմացան թէ կրօնական գրող մըն եմ, ամէն ինչ բողոքին ու մօտ երկու ժամ երկխօսութիւն ունեցանք կրօնի, Քրիստոնէութեան եւ հաւատի մասին: Որպէս Գանատայէն գրոսաշրջիկ, Արեւմուտի նկարապաշտութիւնը չի քարոզեցի իրենց, կանաչ տոյարներու տրցակ մը գլորելով իրենց առջեւ: Անոնք յետաձգեցին երթալ երաժշտանոց եւ մօտ երկու կամ երեք ժամ, մեծ հետաքրքրութեամբ մտիկ ըրին ոչ թէ ինձի, այլ քարգմանիչներու հայացուցած Սուրբ Գիրքէն ճառագայթող ճշմարտութիւնները: Ոչ միայն որպէս իմաստասիրական տեսութիւն մը, այլ յաւիտենական կեանքի առաջնորդող ճանապարհը:

Եթէ կ'ուզէք տեսնել մեր Հայ եղբայրներու եւ քոյրերու հաւատքը, այցելեցէ՛ք Սուրբ Էջմիածին: Ոչ թէ միայն լուսանկարուելու քարաշէն եկեղեցիներու եւ, այլ հաղորդուելու խնկարոյր քարերու լուռ պատգամով եւ վկայութեամբ: Այդ դարաւոր Ս. Եկեղեցին որ կրցա՛ւ դիմանալ կայծակներու եւ շանքերու, որուն կանգուն մնալուն համար նահատակուեցան քիւրաւորներ, այսօր ալ կը հրաւիրէ քեզ եւ զիս աղօթելու եւ հաղորդուելու Աստուծոյ ու Իր քարգմանիչ վկաներուն անպարտելի հոգիովը: Իմ աչքերս տեսա՛ն ծաղկած հաւատքը որուն հունտերը ցանուած էին քարգմանիչներու եղէգնագրչի ծայրէն հոսող մելանով: Անոնք ի գուր չէին յոգնած, պարապ տեղ անուն գիշերներ չէին անցուցած, այլ զոհա՛ծ էին իրենք գիրենք մեզի՛ համար: Թարգմանիչները նուիրուեցան բոլորանուէր սիրով եւ եռանդով: Դժուարութիւններու առջեւ չընկնուեցան քարգմանիչները: Կոչումով, պատրաստութեամբ, խանդավառ հաւատով, եւ նուիրմամբ հատընտիր մարդիկ էին Թարգմանիչները: Անոնք իրենց արիւնը մելան դարձուցին՝ պատմութեան յանձնելու համար Հայ քաղաքակրթութիւնը: Գիրին ետեւ եղող անգրելի հոգի՛ն միայն արժէ՛ ու բովանդակութիւն կու տայ հաւատին: Հոգիէ պարպուած գիրը մեռելութիւն կը քուրէ: Հոգիէ դատարկուած մարդը գիրին մէջ իր գերեզմանը միայն կը գտնէ: «Ոգիի, հաւատի եւ կամքի մեծ տիտանները՝ սուրբ եւ խնկելի Թարգմանիչները, իրենց անկորնչելի գործով, 15 դար առաջ, Հայութեան յառաջդիմութիւնը եւ անմահութիւնը երաշխաւորած եղան»:

Ի՞նչ կը կարծէ՛ք տեսայ Ս. Էջմիածին եկեղեցւոյ գաւթին մէջ:

Այդ սուրբ նախադուռին բոլ կայնած, ես դիտեցի հաւատացեալները՝ քաղանք առ քաղանք, որոնք նախ կանք առին աղօթքի Տան դրան առջեւ, շօշափեցին իրենց ձեռքով ու համբուրեցին այդ դռներն ու պատերը ջերմեռանդ հաւատով ու հոգիով, խաչակնքեցին իրենք զիրենք ապացուցանելու համար, թէ իրենք ալ շառաւիղն են խաչեալ ազգի մը, որ տակաւին կը գոյատեւէ ու պիտի՝ գոյատեւէ, մնալով Հայ-Քրիստոնեայ: Հայուն հաւատքը ոչ միայն մտածումով ու խօսով է, այլ՝ անոր հաւատքը հոգիով ու մարմինով՝ կ'առարկայանայ: Զինուորական կարգապահութիւն չի կայ, քայց կայ՝ հաւատք ու կայ՝ գործօն ու տեսանելի ուժը հաւատքին:

Անցած են մօտ երկու հազար տարիներ: Ռահվիրայ հաւատացեալներու ոսկորները հողացած են ու անիւնները փոշիացած, սակայն իրենք չեն կորած: Անոնց Փրկիչը Յիսուս, անոնց անունները քանդակած է, իրենց արեւն՝ հաւատով կենաց Գրքին մէջ: Մեր Թարգմանիչները գո՛րծնապէս թարգմանեցին Քրիստոսը ու դարձան լուսափայլ փարոսը Աւետարանի ճշմարտութեան: Հայ Թարգմանիչները միայն 5-6 դարու չեն պատկանիր, անոնք կը շարունակեն ցարդ: Յովհաննէս Կոլոտ Պոլսոյ պատրիարքը շատ մը աստուածաբանական մեծահատոր գործեր եւրոպական լեզուներէ Հայերէնի թարգմանել տուաւ Խարբերդցի Ղուկաս վարդապետ Արքահամբանի ձեռքով, դպրատան մատենադարանին համար, իսկ դրամը հոգաց իր քսակէն: Ազգեր կան, որ կը հպարտանան պատերազմներ ընելով, մենք Հայերս հպարտանք ունինք մեր ըրած հոգեկան նուաճումներուն: Հոգեկան մեծ «աղ» մը կատարեցինք թարգմանելով Աստուածաշունչը,

որ հաւաքածոյ մըն է մարդկային քարքերու եւ աստուածային խորհուրդներու:

Թարգմանիչները Հայուն չի տուին օտար եւ հինցած գիրք մը որ գուրկէր կենդանութենէ, այլ Հայութեան տրամադրեցին քրիստոնեայ դիւցազն հոգիներու ներշնչմամբով նոխացած, աւելի քան 100 գիրքերէ քաղկացած համաշխարհային գրականութեան մը թանկագին եւ միշտ կենդանի, քարմ ու անգերազանցելի բովանդակ Մատենադարանը: «Հայ միտքը մեր սրբազան թարգմանիչներու ձեռամբ, ասկէ 15 դարեր առաջ քաղաքակրթութեան սեղանին վրայ բերաւ իր իմացական եւ քարոյական թանկարժէք ընծան, զոր ոչ ոքի եւ ոչ ալ դրամի զօրութեամբ կարելի չէ ձեռք բերել: Թարգմանիչներու գծած նամբան՝ «Տեսնել էր տեսանելիէն անդին Անտեսը, ժամանակաւորէն անդին՝ Յաւիտենականը, «գնացք»էն անդին «հաւատք», այսինքն դէմքերէն եւ իրողութիւններէն անդին զանոնք առաջ բերող Զօրութիւնը»: Աստուածաշունչի Հայերէն թարգմանութիւնը յաւերժական փառքն է գայն կատարողներուն անուան եւ յիշատակին, եւ անառիկ պատիւը եւ ուրախութիւնը անոնց՝ որ ժառանգորդներն են այդ մեծ հոգիներու անունին եւ արիւնին:

Աստուծոյ օգնութեամբ կրնանք անգամ մը եւս թարգմանել իր խօսքը մեր ժամանակակից լեզուով, գայն մարմնացնելով մեր այսօրուայ կեանքին մէջ, որպէսզի Աւետարանը կարենայ ապրիլ, եւ ապրելով, կարենայ ազատել մեզ այսօր ինչպէս միշտ ազատած է «ես»ին ու մեղքին գերիները: Մեսրոպ Արք. Աշենան ըսած է. «Հաւատքը ինքնեկ քան մը չէ, այդ հաւատքը պէտք է սորվի՛նք... եւ պէտք է թարգմանուի գործիք»:

1500 տարի յետոյ ցեղասպանութենէն պրծած ափ մը հայեր՝ շառաւիղը նառագայթարծակ թարգմանիչներուն, շաղախելով իրենց բոլորինքն արեան կաթիլներու հետ, հիմնած ու կերտած են մետրոպոլիտան Մատենադարան մը 1959ը թուականին, որ ո՛չ միայն պարծա՛նքն է Հայ ազգին, այլ դարձած է խթանը Հայ սրտերու եւ հոգիներու մեծագոյնն եւ միացումին: Մետրոպ Մաշտոցի անուան Մատենադարանը ունի մատենագրութեան եւ վաւերագրերու, քննադատական յուշարձաններու եւ ձեռագրերու պահպանութեան արխիւներ (archives) ուր ձեռագիրները կը վերականգնուին:

Մատենադարանի հիմնական հաւաքածոն բերուած է Սովետական Միութեան տարածքին գտնուող Հայ վանքերէն ու եկեղեցիներէն: Մոսկովայի Լազարեան ճեմարանէն, Թիֆլիսի Հայոց ազգագրական ընկերութիւնէն ու Ներսէսեան դպրոցէն, Թաւրիզի առաջնորդարանէն եւ Երեւանի պետական թանգարանէն եւ այլ վայրերէն ինչպէս նաեւ զանազան անհատներէ նուիրուած կամ վաճառուած: Այս բոլոր հաւաքածոները ցուցակագրուած, նկարագրուած ու կազմուած են: Աւելի ուշ՝ 1965-70 հրապարակուած է Մատենադարանին ձեռագրերու համառոտ ցուցակը՝ երկու հատորով:

Այսօր Մատենադարանը դարձած է տեսարժան ուխտատեղին Հայ մտին ու հոգիին: Ամէն տարի հազարաւոր Հայ եւ օտարազգի հիւրեր կ'այցելեն Մետրոպ Մաշտոց Մատենադարանը եւ կը ծանօթանան Հայ ժողովուրդի հոգեւոր մշակոյթի եզակի նմոշներուն: Առաջին անգամ այցելեցի Մատենադարանը CYMAի ընկերակցութեամբ եւ ինքնաշարժի օգնութեամբ, իսկ յաջորդ երեք անգամները քաղելով: Երբ ոտով

բարձրացայ դէպի Մատենադարան, իւրաքանչիւր սանդիսամատին հանդիպումը ունեցայ քաջասիրտ թարգմանիչի մը: Ան ալ իր հայրենիքին սիրոյն հետիոտն քալած էր Աղեփանդրիոյ փողոցները, Բիւզանդիոնի հրապարակները եւ անոնց մատենադարան համալսարանները, ճոխացնելու հայրենիքի հոգեւոր հարստութիւնը: Մե՛նք եւս քաղելով բարձրանալու ենք Մատենադարան, բարձրացնելու մեր հոգիները անոնց սրբացուցիչ օրինակով:

Մատենադարանը, ճեմարան մըն է ու ո՛չ միայն կորսուած իրերու թանգարան: Երբ մտնես անոր զանազան սրահները, ակնատես կ'ըլլաս սրբաբարձրութիւններու եւ Աստուածաշունչ Մատենաներու, որոնք կը խօսին մեզի: Մայր հայրենիքը տրամադրած է իւրաքանչիւր այցելուին, ի՛ր լեզուով օգնականներ, որոնք կը քաջատրեն ու կը պատմեն մէն մի գրքին թարգմանիչը: Իւրաքանչիւր գրքի էջերէն կը ցայտեն արուեստի հոգեպարար նշոյլներ, որոնք ցոյց կու տան մեր թարգմանիչներուն հաւատքը, նուիրումը եւ կեանքը արժեւորելու եւ զայն ապրելու իմաստը:

Մատենադարանի շէնքը նախագծուած ու կառուցուած է 1945-57 թուին, ճարտ. Մ. Գրիգորեանի կողմէն: Ունի քաղաքաշինական կարեւոր դիրք: Տեղադրուած է Երեւանի կեդրոնի հիւսիսը: Մատենադարանի մուտքին Ս. Մետրոպ կայնած է վեց մեքր պարթեւ հասակով (քանդակագործ՝ Ղ. Չուբարեան, 1962) ու կը հրաւիրէ իր հայրենակիցները որ կարդան հայերէնի թարգմանուած Աստուածաշունչ Մատենան: Մատենադարանէն բիւ մը աւելի քարձր կը կանգնի Մայր Հայաստանի վիթխարի արձանը 10 մեքր բարձրութեամբ որպէս հովանի եւ պաշտպան:

Մատենադարանի գլխավոր
եակատի խորշերուն առջեւ կը կանգնին
գրականութեան, արուեստի, գիտութեան
մեծ գործիչներու՝ Մովսէս Խորենացիի,
Թորոս Ռոսլինի, Գրիգոր Տաթևացիի,
Անանիա Շիրակացիի, Մխիթար Գոշի
պատալտէ արձանները: Բակին աչ եւ
ձախ կողմերու կամարակապ
սրահներուն մէջ ցուցադրուած են հայ
նարտարապետութեան յուշարձաններու

մանրամասներ եւ խաչքարեր:

Ամենահրապուրիչ նկարը, մեր
Տիրոջ Յիսուս Քրիստոսի առինճնող
նկարչութիւնն է քնական մեծութեամբ,
երբ գլխավոր աստիճաններէն վեր կ'ելլէ՝
Ան կ'ըսէ իւրաքանչիւր այցելուին:

«Եկո՛ւր Ինձի, ով յոգնած
ուխտաւոր եղբայր իմ ու քոյր իմ,

Ե՛ս եմ ճշմարտութիւնը, Ճամբան
ու Կեանքը»:

ԱԼՊԷՌ ՆՈՐԱՏՈՒՆԿԵԱՆ